

УДК 3878.014.25.016

В. І. ЦИНА

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленко, Полтава

ВИЩА ОСВІТА І БОЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС ЯК НАВЧАЛЬНИЙ ПРЕДМЕТ

Розглядаються завдання і зміст навчальної дисципліни «Вища освіта і Болонський процес». Аналізуються проблеми української вищої освіти у контексті європейського простору, шляхи трансформації технологічних підходів до навчально-виховного процесу.

Ключові слова: *Болонський процес, європейський освітній простір, українська педагогічна освіта, кредитно-модульна система організації навчання.*

Постановка проблеми. Протягом останніх років магістрантами та студентами п'ятих курсів Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка вивчається навчальний предмет «Вища освіта і Болонський про-

цес». Мета вивчення цієї навчальної дисципліни – ознайомити студентів і магістрантів з основними цілями, завданнями, принципами і положеннями, прийнятими в межах Болонського процесу, та особливостями їх запровадження в системі вищої освіти України.

Завдання опанування навчальною дисципліною:

- обґрунтування входженням освіти і науки України в європейський інформаційний та освітній простір;
- визначення і розуміння магістрантами чинників євроінтеграції вищої освіти;
- сприйняття гармонізації архітектури системи європейської вищої освіти як основного завдання Болонського процесу;
- усвідомлення магістрантами принципів та методів впровадження європейської кредитно-трансферної системи у вищі навчальні заклади України, ключових особливостей ECTS;
- ознайомлення з особливостями запровадження трициклової системи підготовки фахівців з вищою освітою та способами системного дослідження вищої освіти;
- практичне опанування нормами, критеріями оцінювання якості вищої освіти;
- засвоєння хронології подій Болонського процесу та залучення європейських держав у Болонський процес.

Виклад основного матеріалу. Болонський процес, що розпочався у 1999 р. з підписання Болонської декларації, – процес європейських реформ, спрямований на створення спільної Зони європейської вищої освіти. Його метою було зміцнення освітніх систем країн-учасниць, що вирішить ряд проблем. А саме: полегшений переїзд громадян з метою подальшого навчання чи працевлаштування у зоні європейської вищої освіти; зростання привабливості європейської вищої освіти; розширення Європи та забезпечення її подальшого розвитку як стабільного, мирного, процвітаючого суспільства.

Метою Болонського процесу не є створення повністю ідентичних систем освіти в різних країнах. Кожна країна має свою національну систему освіти з її перевагами і недоліками. Болонський процес призначений лише для зміцнення взаємозв'язків та покращення взаєморозуміння між різними освітніми процесами в Європі.

На сьогоднішній день освіта має важливі функції. Насамперед, освіта і наука виконують когнітивні (пізнавально-практичні) і соціальні функції, але якщо перші є універсальними, то соціальні функції досить варіативні і залежать від особливостей суспільства. До когнітивних функцій належать:

1. розвиток, акумуляція та поширення знань;
2. підготовка до професійної діяльності;
3. регулювання соціальної поведінки.

До соціальних функцій належать перш за все:

1. загальнолюдське та в першу чергу національне виховання;
2. інтелектуальний розвиток і моральне вдосконалення особи.

Саме ці функції закладають в особу той духовно-культурний потенціал, який надбало світове суспільство. Соціальні функції освіти забезпечують формування високоморальної, патріотичної особистості, яка має власні цілі і завдання, погоджені із завданнями всього суспільства.

Пізнавально-практичні функції не здатні самі по собі трансформувати людину; вони мають за мету створення з особи «гвинтика» виробничого механізму держави.

Болонський процес передбачає два можливі варіанти для реалізації національного інтересу держави. Перший варіант – вирішення національних освітніх проблем, покращення якості освіти за допомогою можливостей, котрі надає болонський процес (тобто реалізацію національного інтересу у сфері освіти) за умови збереження фундаментальних особливостей національної освіти та найбільш загальних принципів діяльності власної системи освіти без подальшої інтеграції до ЄС. Інший варіант – прилучення до Болонського процесу з метою подальшої інтеграції в Європейський Союз.

Приєднання України до Болонського процесу містить ряд проблем, що в кінці може мати наслідком стирання національної культури, спад наукоємних розробок, деінтелектуалізацію освіти в державі. Це приведе до найбільш загальної та структуризованої системи освіти, яка з часом поглине національні особливості освіти країн-членів. У Болонській декларації уже розроблені єдині освітні стандарти: термін навчання, єдині критерії оцінки сукупності знань – ECTS, незалежні від держав комісії по акредитації закладів. Також з часом будуть сформовані єдині навчальні профілі та спосіб їх викладання, що потребуватиме єдиний європейський ринок, а також єдина мова для зняття комунікаційних бар'єрів. Дані стандарти поступово зближуватимуть національні системи освіти і врешті-решт зітруть їх особливості через прагнення останніх до постійного підвищення конкурентоспроможності наближенням до стандартів.

У той же час Україна має глибинні традиції в галузі фундаментальної природничої й інженерної освіти, які важко налаштовуються до багатьох загальноєвропейських рішень, нівелюючи власні багатовікові нароби в цій галузі. Наша вища освіта, лише в інженерії, виховала винахідника вертольотів Ігоря Сікорського, відкривачів космосу Сергія Корольова і Володимира Челомея, конструктора неперевершених авіаційних двигунів Архипа Люлька. Вона дала світові п'єзодвигун і високошвидкісний транспорт на магнітній подушці. І цей перелік можна продовжувати. Тому ми повинні не тільки сприйняти досвід інших держав, але й пропонувати європейському співтовариству свої досягнення, пропозиції, свої ідеї і набутий досвід. Тому наше прилучення до Болонського процесу полягатиме в гармонійному поєднанні європейських нововведень і кращих вітчизняних традицій.

Існує значна кількість проблем української вищої освіти в контексті Болонського процесу:

1. Надлишкова кількість навчальних напрямів і спеціальностей, відповідно 76 та 584. Кращі ж світові системи вищої освіти мають у п'ять разів менше.
2. Недостатнє визнання в суспільстві рівня «бакалавр» як кваліфікаційного рівня, його незатребуваність вітчизняною економікою. Як правило, прийом до вузу ми здійснюємо не на бакалаврат, а на спеціальність.
3. Невиправдана плутанина в розумінні рівнів спеціаліста і магістра. З одного боку, має місце близькість програм підготовки спеціаліста і магістра, їхня еквівалентність за освітньо-кваліфікаційним статусом, а з іншого, – вони акредитуються за різними рівнями, відповідно за III і IV.
4. Неадекватно до потреб суспільства і ринку праці вирішується доля такої розповсюдженої ланки освіти, як технікуми і коледжі, це при тому, що їхня чисельність в державі в чотири рази більша, ніж ВНЗ III і IV рівнів.
5. Рівень знань і особливо практичних умінь випускників в порівнянні з випускниками європейських університетів не на нашу користь.

Українська вища освіта відрізняється від європейської. В Європейському Союзі прийняті і діють інші стандарти. Престиж освіти високої кваліфікації в Європі традиційно дуже високий. Там знають і розуміють, що здолати освіту здатна не кожна людина. Вищу освіту спроможний здобути заледве один з десяти тих, хто

навчався в школі, а до вищих студій (на магістерському і докторському рівнях) доходить не більше 10-15 % випускників бакалаврату.

Незважаючи на це, в європейському просторі українська педагогічна освіта завжди була помітною. Такою вона залишається й сьогодні. Але, незважаючи на досягнення освіти, які забезпечує сьогодні нова соціополітична система України, вона, однак, ще не має належної якості. Чимало випускників вищих навчальних закладів не досягли належного рівня конкурентоспроможності на європейському ринку праці. Це зобов'язує глибше аналізувати тенденції в розвитку світової та вітчизняної освіти.

Реальний стан справ у вищій освіті не відповідає вимогам, які поставлені сучасним життям. Існуюча технологія навчання в більшості вищих навчальних закладів, яка базується на пасивних інформаційних принципах навчання, здатна лише до масового виробництва "середніх" спеціалістів, які не можуть бути конкурентоспроможними на європейському ринку праці. Крім того, вона недостатньо впливає на мотивацію учіння, не сприяє створенню атмосфери систематичної самостійної роботи з оволодіння знаннями.

У Європі завершують середню освіту на високому рівні лише тільки ті випускники, які мають намір вступити до вищих навчальних закладів. Це приблизно від 15 до 25 % усіх учнів середніх шкіл.

Сьогодні вищі навчальні заклади України приймають на навчання до 70 % випускників шкіл, тобто у сім разів більше, ніж дозволяє нормальний розподіл інтелекту. Необхідна трансформація існуючої в Україні системи вищої освіти до європейських вимог.

Найбільша проблема в підготовці наших фахівців – низька дієвість знань. Дієвість – це здатність використовувати набуті знання, уміння на практиці. За експертними оцінками, цим параметром ми поступаємося найбільше. За європейським стандартом дипломований фахівець відразу займає робоче місце і виконує свої посадові обов'язки. Диплом гарантує високий рівень підготовки. Приймаючи фахівця, фірма впевнена, що він підготовлений на належному рівні. Гарантія цього – високе резюме університету. Якщо фахівець не буде підготовлений належним чином і фірма матиме до нього претензії, імідж університету може бути втрачений назавжди, його рейтинг серйозно постраждає.

Необхідна трансформація існуючої в Україні системи вищої освіти до європейських вимог, упровадження нових теоретико-методичних та технологічних підходів до навчально-виховного процесу.

Важливе значення в навчальному процесі відіграє кредитно-модульна система навчання. Кредитно-модульна система (КМС) – це модель організації навчального процесу, яка ґрунтується на поєднанні двох складових: кредитів (залікових освітніх одиниць) та модульної технології навчання і охоплює зміст, форми та засоби навчального процесу, форми контролю навчальної діяльності студента в процесі аудиторної і самостійної роботи та якості його знань і умінь.

Метою впровадження кредитно-модульної системи в університеті є підвищення якості вищої освіти фахівців і забезпечення на цій основі конкурентоспроможності випускників та престижу української вищої освіти в європейському і світовому освітньому просторі.

Проте, кредитно-модульна система передбачає не стільки розподіл змісту навчання відповідних освітньо-професійних програм на модулі, як упровадження модульних технологій навчання, що передбачає обов'язковий розподіл кожного змістового модуля на навчальні елементи. А з кожного навчального елементу – розроблення викладачем навчально-методичного забезпечення самостійної підготовки для кожного студента (індивідуальні завдання, пояснення, поради, літера-

турні джерела інформації, алгоритми розв'язання задач, тести для самоконтролю тощо). Таке забезпечення навчального процесу не менш, якщо не більш, важливе, ніж розподіл змісту навчання на модулі, що гарантує якість вищої освіти, мобільність усіх суб'єктів навчання, їх конкурентоспроможність, що є основними принципами Болонського процесу.

Кредитно-модульній системі як невід'ємному атрибуту Болонської декларації, надаються дві основні функції.

1. Перша — сприяння мобільності студентів і викладачів та спрощення переходів з одного університету до іншого;

2. Друга — акумулююча, чітке визначення обсягів проведеної студентом роботи з урахуванням усіх видів навчальної та наукової діяльності. Сума кредитів визначає, на що здатний студент, який навчається за тією чи іншою програмою.

Модулі конструюються як системи навчальних елементів, об'єднаних ознакою відповідності визначеному об'єкту професійної діяльності. Останній розглядається як певний обсяг навчальної інформації, який має самостійну логічну структуру і зміст, що дозволяє оперувати цією інформацією в процесі розумової діяльності студента.

Кредит (credit) — умовна одиниця виміру навчального навантаження студента при вивченні якоїсь складової навчальної програми чи окремої дисципліни (курсу), засвоєної студентом під час навчання. Кредит — мінімальна одиниця, яка точно документується, часто означає навчання впродовж тижня (суму аудиторної і самостійної роботи студента).

Проблемою для вищої школи України у контексті Болонського процесу є:

1. по-перше, визначення витрат навчального часу студента певного актуального рівня розвитку на адекватне вивчення навчального матеріалу в обсязі модуля, тобто ув'язування навчального модуля з кредитами;

2. по-друге, розробка методики розрахунку педагогічного навантаження викладачів вищої школи в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу та навчального навантаження студента, а також взаємозв'язок між ними.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, кредитно-модульна система є своєрідним засобом переходу вищих навчальних закладів від інформаційно-повідомного, проблемно-технологічного чи лекційно-репродуктивного до інноваційно-дослідницького навчання (набуття наперед заданих знань), організації самостійного навчання студентів і отримання потрібних їм знань. Тобто акцент підготовки фахівців переноситься з навчальних занять на самостійну роботу студента, що потребує допоміжного матеріально-технічного та навчально-методичного забезпечення.

Список використаної літератури

1. Бідюк Н. Підготовка бакалаврів технічного профілю в університетах Великобританії / Н. Бідюк // *Шлях освіти*. – 2010. – № 2 – С. 22–24.
2. Ключковський Є. Європейська єдність і європейська освіта / Є. Ключковський // *СІЧ*. – 2010. – № 10 – С. 7–12.
3. Корсак К.В. Великобританія: система освіти і підготовки наукових кадрів / К. В. Корсак // *Науковий світ*. – 2010. – № 4. – С. 8–11.
4. Кремень В. Г. Вища освіта України і Болонський процес / В. Г. Кремень // *Навчальний посібник*. – Тернопіль: Вид-во ТДПУ ім. В. Гнатюка. – 2004. – 289 с.

В.И. Цына

Полтавский национальный педагогический университет имени В.Г. Короленко,
Полтава

ВЫСШЕЕ ОБРАЗОВАНИЕ И БОЛОНСКИЙ ПРОЦЕСС КАК УЧЕБНЫЙ ПРЕДМЕТ

Рассматриваются задачи и содержание учебного предмета «Высшее образование и Болонский процесс». Анализируются проблемы украинского высшего образования в контексте европейского пространства, пути трансформации технологических подходов к учебно-воспитательному процессу.

Ключевые слова: Болонский процесс, европейское образовательное пространство, украинское педагогическое образование, кредитно-модульная система организации обучения.

V.I. Tsyna

Poltava National Pedagogical University named after V.G. Korolenko, Poltava

HIGHER EDUCATION AND THE BOLOGNA PROCESS AS AN ACADEMIC SUBJECT

The objectives and the content of the subject «Higher Education and the Bologna Process» are studied. The problems of Ukrainian higher education in the context of European educational space of transformation of technological approaches to the educational process are analyzed.

Key words: Bologna process, European educational space, Ukrainian pedagogical education, credit-modular system of training.